

This shiur is dedicated by the family of
Dr. Chuck Feldman ז"ל
In memory of an exemplary model of dedication to family, community,
and Torah education.

שמות פרק לב

(א) וירא העם כי בשש משה לרדת מן ההר ויקהל העם על אהרן ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו: (ב) ויאמר אלהם אהרן פרקו נזמי הזהב אשר באזני נשיכם ונתיכם ובהיאתם ויהיאתם אתו ויצר אתו ויעשוהו עגל מסכה ויאמרו אלה אלהיך ישאל אשר העלוד מארץ מצרים: (ה) וירא אהרן ויבן מזבח לפניו ויקרא אהרן ויאמר חג ליקוק מחר: (ו) וישכמו ממחרת ויעלו עלת ויגשו שלמים וישב העם לאכל ושתו ויקמו לצחק: פ (ז) וידבר יקוק אל משה לך רד כי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים: (ח) סרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם עגל מסכה וישתחוו לו ויזבחו לו ויאמרו אלה אלהיך ישאל אשר העלוד מארץ מצרים: (ט) ויאמר יקוק אל משה ראיתי את העם והנה עם קשה ערף הוא: (י) ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול: (יא) ויחל משה את פני יקוק אלהיו ויאמר למה יקוק יחרה אפך בעמך אשר הוצאת מארץ מצרים בכת גדול ובגד חזקה: (יב) למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאתם להרג אתם בהרים ולכלתם מעל פני האדמה שוב מחרון אפך והנחם על הרעה לעמך: (יג) זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת להם בך ונתתם אלהם ארבה את זרעכם ככוכבי השמים וכל הארץ הזאת אשר אמרתי אתן לזרעכם ונחלו לעלם: (יד) וינחם יקוק על הרעה אשר דבר לעשות לעמו: פ (טו) ויבן וירד משה מן ההר וישני לחת העדת ביזו לחת כתבים משני עבריהם מזה ומזה הם כתבים: (טז) והלחת מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים הוא חרות על הלחת: (יז) וישמע יהושע את קול העם ברעה ויאמר אל משה קול מלחמה במחנה: (יח) ויאמר אין קול ענות גבורה ואין קול ענות חלושה קול ענות אנכי שמע: (יט) ויהי כאשר קרב אל המחנה וירא את העגל ומחלת ויחר אף משה וישלף <מידו> מידיו את הלחת וישבר אתם תחת ההר: (כ) ויקח את העגל אשר עשו וישרף באש ויטחן עד אשר דק ויזר על פני המים וישק את בני ישראל: (כא) ויאמר משה אל אהרן מה עשה לך העם הזה כי הבאת עליו חטאה גדלה: (כב) ויאמר אהרן אל יחר אף אדני אתה ידעת את העם כי ברע הוא: (כג) ויאמרו לי עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו: (כד) ויאמר להם למי זהב התפרקו ויתנו לי ואשלכהו באש ויצא העגל הזה: (כה) וירא משה את העם כי פרע הוא כי פרעה אהרן לשמצה בקמיהם: (כו) ויעמד משה בשער המחנה ויאמר מי ליקוק אלי ויאספו אליו כל בני לוי: (כז) ויאמר להם כה אמר יקוק אלהי ישראל שימו איש חרבו על ירכו עברו ושבו משער לשער במחנה והרגו איש את אחיו ואיש את רעהו ואיש את קרבו: (כח) ויעשו בני לוי כדבר משה ויפל מן העם ביום ההוא כשלושת אלפי איש: (כט) ויאמר משה מלאו נדכם היום ליקוק כי איש בבנו ובאחיו ולתת עליכם היום ברכה: (ל) ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם אתם חטאתם חטאה גדלה ועתה אעלה אל יקוק אולי אכפרה בעד חטאתכם: (לא) וישב משה אל יקוק ויאמר אנא חטא העם הזה חטאה גדלה ויעשו להם אלהי זָהָב: (לב) ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת: (לג) ויאמר יקוק אל משה מי אשר חטא לי אֶמְחֶנּוּ מספרי: (לד) ועתה לך נחה את העם אל אשר דברתי לך הנה מלאכי ילך לפניך וביום פקדי ופקדתי עליהם חטאתם: (לה) ויגף יקוק את העם על אשר עשו את העגל אשר עשה אהרן:

רש"י

(א) **כי בשש משה** - כתרגומו, לשון איחור, וכן בשש רכבו, (שופטים ה כח), ויחילו עד בוש (שם ג כה) כי כשעלה משה להר אמר להם לסוף ארבעים יום אני בא בתוך שש שעות. כסבורים הם, שאותו יום שעלה מן המנין הוא, והוא אמר להם שלמים, ארבעים יום ולילו עמו, ויום עלייתו אין לילו עמו, שהרי בשבעה בסיון עלה, נמצא יום ארבעים בשבעה עשר בתמוז. בששה עשר בא השטן וערבב את העולם והראה דמות חשך ואפילה וערבוביא לומר ודאי מת משה, לכך בא ערבוביא לעולם. אמר להם מת משה, שכבר באו שש שעות ולא בא וכי, כדאיתא במסכת שבת (דף פט). ואי אפשר לומר שלא טעו אלא ביום המעונן בין קודם חצות בין לאחר חצות, שהרי לא ירד משה עד יום המחרת, שנאמר וישכמו ממחרת ויעלו עולות: **אשר ילכו לפנינו** - אלהות הרבה איוו להם: **כי זה משה האיש** - כמין דמות משה הראה להם השטן, שנושאים אותו באויר רקיע השמים: **אשר העלנו מארץ מצרים** - והיה מורה לנו דרך, אשר נעלה בה, עתה צריכין אנו לאלהות, אשר ילכו לפנינו: (ב) **באזני נשיכם** - אמר אהרן בלבו הנשים והילדים חסים על תכשיטיהן, שמה יתעכב הדבר, ובתוך כך יבא משה, והם לא המתו ופרקו מעל עצמן: **פרקו** - לשון צווי, מגזרת פרק ליחיד, כמו ברכו, מגזרת ברך: (ג) **ויתפרקו** - לשון פריקת משא, כשנטלו מאזניהם נמצאו הם מפורקים מנזמיהם, דישקריו בלעז (לפרוק): **את נזמי** - כמו מנזמי, כמו (שמות ט כט) כצאתי את העיר, מן העיר: (ד) **ויצר אותו בחרט** - יש לתרגמו בשני פנים האחד, ויצר לשון קשירה, בחרט לשון סודר, כמו (ישעיה ג כא) והמטפחות והחריטים, (מלכים ב ה כג) ויצר ככרים כסף בשני חריטים. והשני, ויצר לשון צורה, בחרט כלי אומנות הצורפין, שחורצין וחורטין בו צורות בזהב כעט סופר החורט אותיות בלוחות ופנקסין, כמו (ישעיה ח א) וכתוב עליו בחרט אנוש. וזהו שתרגם אונקלוס וצר יתיה בזיפא, לשון זיוף הוא כלי אומנות שחורצין בו בזהב אותיות ושקדים, שקורין בלעז ניאיייל [תצריב שחור] ומזייפין על ידו חותמות:

רש"י לשמות פרק לב [המשך]

עגל מסכה - כיון שהשליכו לכוור, באו מכשפי ערב רב שעלו עמהם ממצרים ועשאוהו בכשפים ויש אומרים מיכה היה שם שיצא מתוך דמוסי בנין שנתמעך בו במצרים, והיה בידו שם, וטס שכתב בו משה עלה שור, עלה שור, להעלות ארונו של יוסף מתוך נילוס, והשליכו לתוך הכור ויצא העגל: **מסכה** - לשון מתכת. דבר אחר מאה עשרים וחמשה קנטרין זהב היה בו, כגימטריא של מסכה: **אלה אלהיך** - ולא נאמר אלה אלהינו, מכאן שערב רב שעלו ממצרים, הם שנקהלו על אהרן, והם שעשאוהו, ואחר כך הטעו את ישראל אחריו: (ה) **וירא אהרן** - שהיה בו רוח חיים, שנאמר (תהלים קו כ) בתבנית שור אוכל עשב, וראה שהצליח מעשה שטן, ולא היה לו פה לדחותם לגמרי: **ויבן מזבח** - לדחותם: **ויאמר חג לה' מחר** - ולא היום, שמא יבא משה קודם שיעבדוהו, זהו פשוטו. ומדרשו בויקרא רבה (י, ג) דברים הרבה ראה אהרן, ראה חור בן אחותו, שהיה מוכיחם והרגוהו, וזהו ויבן מזבח לפניו - ויבן מזבח לפניו. ועוד ראה ואמר מוטב שיתלה בי הסירחון ולא בהם, ועוד ראה ואמר אם הם בונים אותו המזבח, זה מביא צרור וזה מביא אבן, ונמצאת מלאכתן נעשית בבת אחת, מתוך שאני בונה אותו ומתעצל במלאכתי, בין כך ובין כך משה בא: **חג לה' - בלבו היה לשמים**, בטוח היה שיבא משה, ויעבדו את המקום: (ו) **וישכימו** - השטן זרזם כדי שיחטאו: **לצחק** - יש במשמע הזה גלוי עריות, כמו שנאמר (בראשית לט יז) לצחק בי, ושפיכות דמים, כמו שנאמר (שמואל ב' יד) יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו, אף כאן נהרג חור: (ז) **וידבר** - לשון קושי הוא, כמו (בראשית מב ז) וידבר אתם קשות: **לך רד** - מגדולתך, לא נתתי לך גדולה אלא בשבילם. באותה שעה נתנדה משה מפי בית דין של מעלה: **שחת עמך** - שחת העם לא נאמר אלא עמך, ערב רב שקבלת מעצמך וגיירתם ולא נמלכת בי, ואמרת טוב שידבקו גרים בשכינה, הם שחתו והשחיתו: (ט) **קשה ערף** - מחזרין קשי ערפם לנגד מוכיחיהם, וממאנים לשמוע: (י) **הניחה לי** - עדיין לא שמענו, שהתפלל משה עליהם, והוא אומר הניחה לי, אלא כאן פתח לו פתח והודיעו, שהדבר תלוי בו, שאם יתפלל עליהם לא יכלם: (יא) **למה ה' יחרה אפך** - כלום מתקנא אלא חכם בחכם, גבור בגבור: (יב) **והנחם** - התעשת מחשבה אחרת להטיב להם: **על הרעה** - אשר חשבת להם: (יג) **זכר לאברהם** - אם עברו על עשרת הדברות, אברהם אביהם נתנסה בעשרה נסיונות ועדיין לא קבל שכרו, תנהו לו, ויצאו עשרה בעשרה: **לאברהם ליצחק ולישראל** - אם לשרפה הם, זכור לאברהם שמסר עצמו לישרף עליך באור כשדים. אם להריגה, זכור ליצחק שפשט צוארו לעקידה. אם לגלות, זכור ליעקב שגלה לחרן, ואם אינן נצולין בזכותן, מה אתה אומר לי (פסוק י) ואעשה אותך לגוי גדול, ואם כסא של שלוש רגלים אינו עומד לפניך בשעת כעסך, קל וחומר לכסא של רגל אחת: **אשר נשבעת להם בך** - לא נשבעת להם בדבר שהוא כלה, לא בשמים ולא בארץ לא בהרים ולא בגבעות, אלא בך, שאתה קיים ושבעותך קיימת לעולם, שנאמר (בראשית כב טז) בי נשבעתי נאם ה', וליצחק נאמר (שם כו ג) והקימותי את השבועה אשר נשבעתי לאברהם אביך, וליעקב נאמר (שם לה יא) אני אל שדי פרה ורבה, נשבע לו באל שדי: (טו) **משני עבריהם** - היו האותיות נקראות, ומעשה נסים היה: (טז) **מעשה אלהים המה** - כמשמעו הוא בכבודו עשאו. דבר אחר כאדם האומר לחבירו כל עסקיו של פלוני במלאכת פלונית, כך כל שעשועיו של הקב"ה בתורה: **חרות** - לשון חרת וחרט אחד הוא, שניהם לשון חיקוק אנטיילי"ר בלעז [לחתוך]: (יז) **ברעה** - בהריעו, שהיו מריעים ושמהים וצוחקים: (יח) **אין קול ענות גבורה** - אין הקול הזה נראה קול עניית גבורים הצועקים נצחון ולא קול חלשים שצועקים וי או ניסה: **קול ענות** - קול חרופין וגדופין המענין את נפש שומען כשנאמרין לו: (יט) **וישלך מידי וגו'** - אמר מה פסח שהיא אחת מן המצות, אמרה תורה (שמות יב מג) כל בן נכר לא יאכל בו, התורה כלה כאן, וכל ישראל משומדים ואתננה להם: **תחת ההר** - לרגלי ההר: (כ) **ויזר** - לשון נפוץ, וכן (איוב יח טו) יזרה על נוהו גפריית, וכן (משלי א יז) כי חנם מזורה הרשת, שזורין בה דגן וקטנית: **וישק את בני ישראל** - נתכוין לבדקן כסוטות. שלש מיתות נדונו שם אם יש עדים והתראה בסיף, כמשפט אנשי עיר הנדחת שהן מרובים, עדים בלא התראה במגפה, שנאמר (פסוק לה) ויגוף ה' את העם, לא עדים ולא התראה בהדרוקן, שבדקום המים וצבו בטניהם: (כא) **מה עשה לך העם הזה** - כמה יסורים (סבלת) שיסרוך [סבלת], עד שלא תביא עליהם חטא זה: (כב) **כי ברע הוא** - בדרך רע הם הולכין תמיד ובנסיונות לפני המקום: (כד) **ואמר להם** - אמרתי להם דבר אחד למי זהב לבד, והם מהרו והתפרקו ויתנו לי: **ואשלכהו באש** - ולא ידעתי שיצא העגל הזה ויצא: (כה) **פרוע** - מגולה, נתגלה שמצו וקלונו, כמו (במדבר ה יח) ופרע את ראש האשה: **לשמצה בקמיהם** - להיות להם הדבר הזה לגנות בפי כל הקמים עליהם: (כו) **מי לה' אלי** - יבא אלי: **כל בני לוי** מכאן שכל השבט כשר: (כז) **כה אמר וגו'** - והיכן אמר, (שמות כב יט) זובח לאלהים יחרם, כך שנויה במכילתא: **אחיו** - מאמו והוא מישראל: (כט) **מלאו ידכם** - אתם ההורגים אותם, בדבר זה תתחנכו להיות כהנים למקום: **כי איש** - מכס ימלא ידו בבנו ובאחיו: (ל) **אכפרה בעד חטאתכם** - אישים כופר וקנוח וסתימה לנגד חטאתכם, להבדיל ביניכם ובין החטא: (לא) **אלהי זהב** אתה הוא שגרמת להם, שהשפעת להם זהב וכל חפצם, מה יעשו שלא יחטאו. משל למלך שהיה מאכיל ומשקה את בנו ומקשטו ותולה לו כיס בצוארו ומעמידו בפתח בית זונות, מה יעשה הבן שלא יחטא: (לב) **ועתה אם תשא חטאתם** - הרי טוב, איני אומר לך מחני. ואם אין, מחני, וזה מקרא קצר, וכן הרבה: **מספרך** מכל התורה כולה, שלא יאמרו עלי, שלא הייתי כדאי לבקש עליהם רחמים: (לד) **אל אשר דברתי לך** - יש כאן לך אצל דבור במקום אליך, וכן (מלכים א ב יט) לדבר לו על אדוניהו: **הנה מלאכי** - ולא אני: **וביום פקדי וגו'** - עתה שמעתי אליך מלכותם יחד, ותמיד תמיד כשאפקוד עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן העון הזה עם שאר העונות, ואין פורענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעון עון העגל: (לה) **ויגף ה' את העם** - מיתה בידי שמים, לעדים בלא התראה:

אבן עזרא לשמות פרק לב

(יא) **ויחל משה** זאת הגזרה לא מצאנוה מזה הטעם. כי אם על פנים, כמו יחלו פני נדיב (משלי יט, ו). ולפי דעתי, כמו ופניה לא היו לה עוד (ש"א א, יח). וכלם ככה. על כן אסור לומר חליתך, או אחלך, כי יבא מגזרת אשר חלה ד' בה (דבר' כט, כא). י"א כי זאת התפלה היא הנזכרת בפרשת ויהי עקב (שם ט, יח - כט). וזו התפלה היתה ראויה להכתב אחר שוב משה אל ההר (שמות לב לא), על כן: וינחם ד' (שמות לב יד) אחר שהתפלל והתנפל ארבעים יום (דבר' י, ט). ואם נחם על הרעה בראשונה, מה טעם לומר אולי אכפרה בעד חטאתכם (שמות לב ל)? כי ירד ושרף העגל והרג עובדיו, אז שב להתפלל לשם בעד ישראל ובעד אהרן שהיה הסבה. ואחרים אמרו, כי תפלת אל תשחת עמך (דבר' ט, כו) איננה זאת הנזכרת במקום הזה. ולפי דעתי, כי טעמי התפלה שוים כאשר אפשר. כי איך יחלה פני השם לפני שרוף העגל, וישק את בני ישראל, ויהרוג עובדיו. רק השם רמז לו, שיתפלל אחר רדתו ויסיר העגל, על כן כתוב אולי אכפרה בעד חטאתכם (שמות לב ל), אחר שהסיר החטאת, כאשר כתוב: ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל (דבר' ט, כא). והנה בעבור שהשם אמר לו ועתה הניחה לי, הזכיר התפלה שהתפלל בהתנפלו לפני השם. וזאת הפרשה היתה ראויה

המב"ן לשמות פרק לב

(לב) **ועתה אם תשא חטאתם** - לשון רש"י אם תשא חטאתם הרי טוב ואיני אומר לך מחני, ואם אין מחני, וזה מקרא קצר, וכן הרבה. **מספרך**, מכל התורה כלה, שלא יאמרו עלי שאיני כדאי לבקש עליהם רחמים. וא"כ מה תשובה השיבו הקב"ה מי אשר חטא לי אמחנו מספרי, ואין אחר למחות מספרו. ואולי יאמר אין אני מוחה אלא מי שחטא לי ואתה לא חטאת לי, וזה איננו נכון. ור"א אמר כי מספרך אשר כתבת, כמו דינא יתיב וספרין פתיחו (דניאל ז י). והספרים לדעתו הם מערכות השמים שגזרות השפלים תלויין בהם, ואמר מי אשר חטא לי אמחנו מספרי, לומר לא אמחה אותך רק אמחה מן העם החטאים אשר חטאו לי במחשבתם ולא נהרגו, והוא מה שאמר (בפסוק לה) ויגוף ה' את העם: ואיננו נכון בעיני, כי מלבד הנהרגים בחרב בני לוי והמתים במגפה היו רוב הקהל חוטאים לו כאשר כתבתי (בפסוק ז). ולפי דעתי, כי משה אמר ועתה אם תשא חטאתם, ברחמך, ואם אין מחני נא תחתם מספר החיים ואסבול אני ענשם, כענין שאמר הכתוב (ישעיה נג ה) והוא מחולל מפשעינו מדוכא מעונותינו מוסר שלומנו עליו ובחבורתו נרפא לנו, והקב"ה השיבו, החוטא אמחה מספרי, ולא אותך שלא חטאת:

להכתב אחר וישב משה אל ה' (שמות לב לא), ואין מוקדם ומאוחר בתורה. רק רצה לדבק דבר מי אשר חטא לי (שמות לב לג) עם ועתה לך נחה את העם (שמות לב לד). וכתוב ויגוף ד' את העם (שמות לב לה). **ויחל** הנה כתוב ואתנפל לפני ד' את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה וגו' כי אמר ד' להשמיד אתכם (דבר' ט, כה). וזהו הרף ממני ואשמידם (שם שם, יד), כי אין הדעת סובלת, שיתפלל משה בעד ישראל וע"ג ביניהם עד שהסיר אותה. והנה **למה ד' יחרה אפך בעמך** כמו אל תשחת עמך ונחלתך (דבר' ט, כו) אשר הוצאת בכחך הגדול ובזרועך הנטויה (שם שם, כט). וזה אשר הוצאת מארץ מצרים בכח גדול וביד חזקה, וכתוב זכור לעבדיך לאברהם ליצחק וליעקב (שם שם, כז). וזהו זכור לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך אשר נשבעת (שמות לב יג), והטעם, שתזכור להם שבועתך, ולא פ"י זה בפסוק זכור לעבדיך, כי אינו כמו זכור עדתך קנית קדם (תה"ע, ב), בעבור הלמ"ד. והנה פן יאמרו הארץ אשר הוצאתנו משם (דבר' ט, כח) זהו, כמו למה יאמרו מצרים לאמר (שמות לב יב): (יב) וטעם **ברעה הוציאם** כאשר רמזו קדמונינו ז"ל, כי במזל רע יצאו ממצרים. והנה יאמרו אין יכלת לשם לנצח כח המזל להציל הדבקים בו, ובראותו כי אין יכולת לו הרגם, וזה יהיה חלול השם. והנה התנפל ארבעים יום. והשם אמר לו, כי לא אעלה בקרבך (שמות לג, ג). והנה לא ירשו הארץ. ואז אמר משה כל פרשת ראה אתה אומר אלי (שם, יב), ואחר כן צוהו השם שירד ויפסול לוחות ויעלם בידו אל ההר. אז ירד השם בענן וקרן עור פניו, וכתב השם הלוחות השניים, על כן כתוב, בעת ההיא אמר ד' אלי פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים וגו', ועשית לך ארון עץ (דבר' י, א), והנה יעשו ישראל הארון והוא שעשה בצלאל:

דברים פרק ט

(יח) **וְאֶתְנַפֵּל לִפְנֵי יְקוֹקֶיךָ אֲרָבָעִים יוֹם וְאֲרָבָעִים לַיְלָה לְחַם לֹא אֶכְלֹתִי וּמַיִם לֹא שָׁתִיתִי עַל כָּל חַטֹּאתֶיךָ אֲשֶׁר חָטָאתִים לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינַי יְקוֹקֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ: ... (כו) וְאֶתְפַּלֵּל אֶל יְקוֹקֶיךָ וְאֶמַּר אֲדֹנָי יְקוֹקֶיךָ אֵל תִּשְׁחַח עִמָּךְ וְנִחַלְתָּךְ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגִדְלֶךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה: (כז) זָכֹר לְעַבְדֶּיךָ לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלְיַעֲקֹב אֵל תִּפְּן אֶל קִשְׁי הָעַם הַזֶּה וְאֶל רִשְׁעוֹ וְאֶל חַטֹּאתָו: (כח) פֶּן יֹאמְרוּ הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָנוּ מִמִּצְרַיִם מִבְּלִי יְכָלֶת יְקוֹקֶיךָ לְהַבְיֵאֵם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר דָּבַר לָהֶם וּמִשְׁנֵאתָו אוֹתָם הוֹצֵאתָם לְהַמְתִּים בְּמִדְבָּר: (כט) וְהֵם עִמָּךְ וְנִחַלְתָּךְ אֲשֶׁר הוֹצֵאתָ בְּכַחֲךָ הַגָּדֹל וּבְרַעַךְ הַנְּטוּיָה:**

רש"י

(יח) **ואתנפל לפני ה' כראשונה ארבעים יום** - שנאמר (שמות לב, ל) ועתה אעלה אל ה' אולי אכפרה. באותה עלייה נתעכבתי ארבעים יום. נמצאו כלים בכ"ט באב. שהוא עלה בשמונה עשר בתמוז, בו ביום נתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל ואמר לו למשה (דברים י, א) פסל לך שני לוחות, עשה עוד ארבעים יום, נמצאו כלים ביום הכפורים. בו ביום נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ואמר לו למשה (במדבר יד, כ) סלחתי כדברך. לכך הוקבע למחילה ולסליחה. ומנין שנתרצה ברצון שלם, שנאמר בארבעים של לוחות אחרונות (דברים י, ל) ואנכי עמדתי בהר כימים הראשונים, מה הראשונים ברצון אף אחרונים ברצון, אמור מעתה אמצעייהם היו כבעם:

דברים פרק י'

(י) וְאַנְכִי עֲמַדְתִּי בְּהַר פְּיָמִים הָרְאשֻׁנִים
 אֲרַבְעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה וַיִּשְׁמַע יְקֹנָק
 אֵלַי גַּם בַּפֶּעַם הַהוּא לֹא אָבָה יְקֹנָק
 הַשְּׁחִיתָדָּ: (יא) וַיֹּאמֶר יְקֹנָק אֵלַי קוּם לְדָ
 לְמַסַּע לִפְנֵי הָעָם וַיָּבֹאוּ וַיִּרְשׁוּ אֶת הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם לָתֵת לָהֶם:

רש"י

(י) **ואנכי עמדתי בהר** - לקבל הלוחות האחרונות. ולפי שלא פירש למלעלה כמה עמד בהר בעליה אחרונה זו, חזר והתחיל בה: **כימים הראשונים** - של לוחות הראשונות, מה הם ברצון אף אלו ברצון. אבל האמצעיים שעמדתי שם להתפלל עליכם היו בכעס: (יא) **ויאמר ה' אלי וגו'** - אף על פי שסרתם מאחריו וטעיתם בעגל, אמר לי (שמות לב, לד) לך נחה את העם:

שם משמואל - כי תשא [תרע"א]

ועתה אם תשא חטאתם ואם אין מחני נא מספרך וגו'. יש להבין כי לפי דקדוק הלשון הי' לו לומר ואם לא, שפירושו אם לא תעשה כדברי כדרך הכתוב לכתוב בכ"מ אם לא תשמעו ואם לא הגידו לי. גם יש לדקדק הלא כבר נאמר וינחם ה' על הרעה ובכלל הוא נשיאת החטא. ונראה לפרש עפ"י דברי הזוה"ק (ח"ב ס"ד ע"ב) היש ה' בקרבנו אם אין, שהן ב' מדרגות שם הוי" ב"ה ובי"ש, ואין הוא מדרגה גבוהה יותר, ופירש כ"ק אבי אדמו"ר זצלה"ה שהספק שלהם הי' אם ההנהגה היא בשם הוי" ב"ה שם מעוררין התחתונים בתפלתם א"כ כל ההנהגה היא מדה במדה אם ייטיבו מעשיהם יהי להם כל טוב, ואם לא לא, ואם ההנהגה היא במדת אין שם אין מגיעה התעוררות תפלת התחתונים, ואם כן ינתן להם אף בלי תפלה. וזהו הטעם שלא התפללו ליתן להן מים ורק באו דרך מריבה, שבאם התפללו שוב לא היו יודעין אם תפלתם פעלה זאת או אף בלי התעוררותם ניתנו להם המים, ודפח"ח. ועל אופן זה יש לפרש מאמר משה רבינו ע"ה, דמרע"ה רצה דוקא שזכות ישראל תגיע להשפיע להם כל טוב ולשאת את עוונם, שבאם איננו ע"י זכות ישראל איננו דבר של קיימא, וכל דאכיל מן חברי' בהית מסתכל בי' (ירושלמי ערלה פ"א ה"ג), וכל בריאת העולם וביאת הנשמה לעוה"ז הכל הוא כדי לשבוע מפרי מעשיהם, וגם בלי הנהגת מדה במדה יש קטרוג שיושפע גם לאומה"ע, ומרע"ה רצה דוקא שיהי' לישראל לבדם ואין לזרים אתם, כמו שאמר וביקש אח"כ ונפלינו אני ועמך וגו', וע"כ מסר נפשו על הדבר הזה ודיבר לשם הוי" ב"ה לנוכח ועתה אם תשא חטאתם, היינו שהשם הוי" ב"ה ישא את חטאתם, ואם אין היינו שאין ישא חטאתם מחני נא וגו' ויצטרפו זכויות לזכויות כלל ישראל אולי בזה יזכו שתהי' ההנהגה מדה במדה, כי אז יהי' להם רב זכות להשפיע להם כנ"ל בשם הוי" ב"ה, אמן: